

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΤΣΑΓΓΑΛΙΔΗΣ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Σύγκριση Εγχειριδίων για τη Διδασκαλία
της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΠΥΡΟΣ Α. ΜΟΣΧΟΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο τόμος αυτός αποτελεί επεξεργασία έρευνας που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος «Εκπαίδευση μουσουλμανοπαίδων 2002-2004» του ΕΠΕΑΕΚ II (με επιστημονική υπεύθυνη την Άννα Φραγκουδάκη) και συγκεκριμένα στο πλαίσιο της δράσης «Γραμματική και διδασκαλία» (με επιστημονικό υπεύθυνο τον γράφοντα). Στην αρχική της μορφή η έρευνα αυτή είχε ολοκληρωθεί τον Αύγουστο του 2003.

Σκοπός της έρευνας ήταν η συγκριτική αξιολόγηση αντιπροσωπευτικών διδακτικών εγχειριδίων ως προεργασία για την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής σε μουσουλμάνους μαθητές μέσης εκπαίδευσης.

Δεδομένου ότι στη βιβλιογραφία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας σπανίζουν οι μελέτες συγκριτικής αξιολόγησης, κρίθηκε ότι η εκ νέου επεξεργασία και η δημοσίευση της έρευνας αυτής θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη σε όλους όσοι ασχολούνται με τη διδασκαλία της ελληνικής. Παρ' όλο που οι ομοιότητες μεταξύ των διδακτικών εγχειριδίων είναι περισσότερες από τις διαφορές τους, είναι φυσιολογικό ο κάθε παραγωγός εκπαιδευτικού υλικού αλλά και η κάθε ομάδα εκπαιδευτών να εμμένει στα «δικά της» εγχειρίδια, γεγονός που βέβαια μειώνει τη χρησιμότητά τους. Ο αμερόληπτος εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει τους συγκριτικούς πίνακες που περιέχονται στον τόμο αυτό ως αναλυτικά ευρετήρια για την οργάνωση του μαθήματος του και με τρόπο που να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις ανάγκες των μαθητών του.

Η αξιολόγηση των εγχειριδίων δεν έγινε με βάση κάποια ανεξάρτητα, «θεσμικά» πρότυπα (όπως αυτά του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς, του Πανεπιστημίου Αθηνών ή του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, με τα οποία επιχειρείται η ρύθμιση των επιπέδων γλωσσομάθειας). Τα πρότυπα αυτά, τα οποία βέβαια τα λάβαμε υπόψη και τα χρησιμοποιήσαμε στις πινακοποιήσεις, δεν είναι ευρύτερα καθιερωμένα, όπως αποδεικνύει και το γεγονός ότι είναι εν μέρει ανταγωνιστικά. Άλλωστε μας ενδιέφερε να δούμε αν από τη σύγκριση των διδακτικών εγχειριδίων προκύπτει ένας «μέσος όρος», μία λίγο πολύ ενιαία αντίληψη, πρακτική ή νοοτροπία για τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Η καθιέρωση θεσμικών προτύπων θα έπρεπε τότε να αναμετρηθεί με αυτόν το διαμορφωμένο «μέσο όρο».

Ως βασικοί δείκτες για τη σύγκριση των εγχειριδίων χρησιμοποιήθηκαν τα εκάστοτε γραμματικά φαινόμενα γύρω από τα οποία οργανώνεται η διδασκαλία. Παρ' όλο που ορισμένα εγχειρίδια αποφεύγουν την άμεση διδασκαλία της γραμματικής, ακολουθούν πάντως

μία *γραμματική οργάνωση* η οποία αποτυπώνεται στον τρόπο με τον οποίο κάθε διδακτική ενότητα εστιάζει σε ζητήματα γλωσσικής μορφής. Αυτή τη συχνά λανθάνουσα γραμματική οργάνωση επιχειρήσαμε να καταγράψουμε στους συγκριτικούς πίνακες.

Η σύγκριση των διδακτικών εγχειριδίων αποκαλύπτει ορισμένες διαμορφωμένες τάσεις στη διδακτική της ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Είναι θεμιτές οι ακόλουθες γενικεύσεις:

1) Τα περισσότερα εγχειρίδια ακολουθούν τα πρότυπα της *παραδοσιακής γραμματικής*. Ειδικότερα οργανώνουν τη διδασκαλία γύρω από τα «μέρη του λόγου» και δίνουν έμφαση στη μορφολογία, στο «τυπικό» της γλώσσας. Έτσι τα περισσότερα εγχειρίδια επιλέγουν ως βασική γραμματική μονάδα τη λέξη, παραγνωρίζοντας τους κανόνες σύνθεσης των προτάσεων και των κειμένων. Παρουσιάζονται μόνο τα στοιχειώδη φαινόμενα σύνταξης (λ.χ. οι κανόνες συμφωνίας) και συνήθως αγνοούνται οι πραγματολογικοί περιορισμοί στη χρήση της γλώσσας. Έμφαση δίνεται επίσης στο γραπτό λόγο σε βάρος του προφορικού. Είναι συνήθως ελλιπείς και συγκεχυμένες οι πληροφορίες που παρέχονται για την προφορά της ελληνικής.

2) Η διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης φαίνεται να επηρεάζεται από τις καθιερωμένες συνήθειες διδασκαλίας της ελληνικής ως *μητρικής*. Ιδιαίτερα στο περιβάλλον της δημόσιας εκπαίδευσης οι μητροδιδάκτοι ομιλητές δεν ασκούνται συνήθως στα ίδια τα γραμματικά φαινόμενα, αλλά στο *μεταγλωσσικό* σχολιασμό τους. Δε μαθαίνουν *τη* γλώσσα, την οποία έχουν ήδη κατακτήσει: μαθαίνουν *για* τη γλώσσα — μαθαίνουν δηλαδή κυρίως πώς να χρησιμοποιούν τη γραμματική ορολογία. Η διδακτική αυτή νοοτροπία μεταφέρεται μερικώς και στη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης. Προφανώς αυτός είναι και ο λόγος που τα περισσότερα διδακτικά εγχειρίδια απευθύνονται σε ενηλίκους, σε εκείνη δηλαδή την ηλικιακή ομάδα η οποία είναι σε θέση να κατανοεί μεταγλωσσικές (γραμματικές) περιγραφές.

3) Σε όλα τα εγχειρίδια που εξετάστηκαν τα γραμματικά φαινόμενα εμφανίζονται διαβαθμισμένα. Η παρουσίαση ενός φαινομένου που έχει μεγαλύτερη *γραμματική γενικότητα* και μεγαλύτερη *επικοινωνιακή χρησιμότητα* προηγείται κατά κανόνα της παρουσίασης ενός φαινομένου που είναι πιο περιθωριακό από γραμματική και επικοινωνιακή άποψη. Όταν το επικοινωνιακό κριτήριο έρχεται σε σύγκρουση με το γραμματικό, προτάσσεται συνήθως το επικοινωνιακό κριτήριο (λ.χ. η διδασκαλία ορισμένων συχνόχρηστων ανώμαλων τύπων του αορίστου — *είδα, ήπια* κτλ. — προηγείται της διδασκαλίας του ομαλού αορίστου — *περπάτησα, μίλησα* κτλ. —, λόγω, προφανώς, της επικοινωνιακής χρησιμότητας των τύπων αυτών). Είναι βέβαια αμφίβολο αν τα διαθέσιμα διδακτικά εγχειρίδια διαβαθμίζουν τη γλωσσική ύλη με τρόπο που αντανακλά τα πραγματικά στάδια στην εκμάθηση της ελληνικής τα οποία διέρχεται ο «μη φυσικός» ομιλητής. Πάντως στις διαβαθμίσεις αυτές αποτυπώνεται μια πολυτιμότερη διδακτική εμπειρία, την οποία θα ήταν παράλογο να παραβλέψουν όσοι ασχολούνται με την τυποποίηση των προτύπων διδασκαλίας και την αξιολόγηση της γλωσσομάθειας.

Οι τάσεις που περιγράψαμε είναι αναμενόμενες, αν κανείς λάβει υπόψη του ότι το πεδίο της διδασκαλίας της ελληνικής ως ξένης γλώσσας είναι νεοσύστατο και φυσιολογικά επηρεάζεται από τη «βαριά βιομηχανία» διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας σε μητροδιδάκτους, «φυσικούς» ομιλητές. Οι περισσότερες μέθοδοι διδασκαλίας της ελληνικής σε

ξένους έχουν γραφτεί την τελευταία μόλις δεκαπενταετία. Η ανά χείρας μελέτη μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση του νεοσύστατου αυτού πεδίου, για την επιστημονική συγκρότηση του οποίου είναι απαραίτητο να αποδεσμευτεί η διδακτική της ελληνικής ως ξένης από την παραδοσιακή γραμματική και από τα πρότυπα διδασκαλίας της ελληνικής ως μητρικής γλώσσας.

Ο υπογραφων είχε την επιστημονική ευθύνη και το συντονισμό της έρευνας αυτής σε όλα της τα στάδια. Οι στόχοι της ευρύτερης ερευνητικής δραστηριότητας στην οποία εντάχθηκε η εν λόγω έρευνα θίγονται στο δημοσίευμα «Πριν από τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας» (στο *Σύγχρονες τάσεις στην ελληνική γλωσσολογία*, επιμ. Δ. Θεοφανοπούλου-Κοντού κ.ά., Αθήνα, Πατάκης, 2003, σελ. 87-107). Η επίκουρη καθηγήτρια γλωσσολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νιόβη Αντωνοπούλου, υπέδειξε τα προς εξέταση εγχειρίδια. Η καθηγήτρια γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο του Reading, Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton, βοήθησε σημαντικά στη διαμόρφωση προδιαγραφών για τη σύγκριση των εγχειριδίων. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ειρήνη Κανελλοπούλου, Λιμιάννα Κοκκινίδου, Δημήτρης Μαυρέας και Ιωάννης Φραγκιαδάκης, ανέλαβαν να παρουσιάσουν, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που τους δόθηκαν, ορισμένα από τα εγχειρίδια που συγκρίνονται εδώ (συγκεκριμένα τα υπ' αριθμόν 1, 2, 8, 15, 18 και 20). Σε όλους τους παραπάνω, και βέβαια στους συγγραφείς της μελέτης αυτής, το Βασίλειο Σπυρόπουλο, λέκτορα γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, και τον Αναστάσιο Τσαγγαλίδη, λέκτορα γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, επιθυμώ να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες για τη φιλική και αποδοτική συνεργασία μας. Ευχαριστίες οφείλω επίσης στην Ευαγγελία Γεωργαντζή και στον Henri Tonnet, που είχαν την ευγενή καλοσύνη να μας παραχωρήσουν αντίτυπα των εγχειριδίων που έχουν συγγράψει.

Σπύρος Α. Μοσχονάς
Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ,
Πανεπιστήμιο Αθηνών